

**DANI MARIJE JURIĆ ZAGORKE
2015.**

-

Književno-znanstveni skup s
međunarodnim sudjelovanjem
**PRAKSE, TAKTIKE I STRATEGIJE
RODNOG OTPORA**

Zagreb, 20.-21. studenog 2015.

-

Centar za ženske studije, Dolac 8, 10000 Zagreb, Tel/fax: 01 4872 406,
E-mail: zagorka@zenstud.hr, URL: www.zenstud.hr, www.zagorka.net

Odsjek za komparativnu književnost, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb, Tel/fax: 01 6120 212, URL: www.ffzg.hr/kompk/

Centar za ženske studije u suradnji s Odsjekom za komparativnu književnost Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu organizira dvodnevni književno-znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem u sklopu **devetih Dana Marije Jurić Zagorke** s temom *Prakse, taktike i strategije rodnog otpora*.

Problem otpora u kontekstu sve manje vidljivih, a sve učinkovitijih oblika moći jedno je od središnjih mjesta društvene, političke, ekonomske i kulturne teorije i prakse. Društveni se poredak upisuje u nas putem sustava obrazovanja, jezika, vrijednosti i aktivnosti svakodnevnog života. Normativni se poredak najuspješnije održava kada zadobije status prirodnosti, kada se naturalizira. Taj se aspekt oprirođenosti posebno izražava u slučaju roda, čime pitanje rodnog otpora postaje još izazovnije.

Marija Jurić Zagorka na razne se načine može promatrati kao revolucionarna figura. Svojim novinarskim tekstovima i književnim djelima, ali i vrlo konkretnim političkim aktivizmom, Zagorka se zalagala za nacionalnu neovisnost, socijalnu pravdu i prava žena. Lydia Sklevicky upravo je feminizam nazvala “najfascinantnijom konstantom Zagorkinog političkog djelovanja”, a prepoznaje ga u prvom redu u njezinu aktivizmu, koji između ostalog uključuje proteste protiv Khuenove politike, te sindikalno organiziranje tiskarskih radnica u Kolo radnih žena, ali i spisateljski rad – objavljivanje novinskih članaka o naprednim ženama, pisanje dramskih tekstova koji problematiziraju položaj žene u braku i društvu i uređivanje časopisa *Ženski list* i *Hrvatica*. Dakako, važno mjesto u njezinu političkom djelovanju imaju popularni romani, koji svojim dugotrajnim utjecajem i danas privlače nove čitatelj(ic)e.

Zagorkine junakinje, kao i likovi iz nižih klasa, u pravilu se prikazuju kao majstori(ce) svakodnevnog otpora koje razvijaju vlastite taktike kako bi zaobišle brojna ograničenja podređenog društvenog položaja. Svoj utjecaj uglavnom iskazuju u privatnoj sferi, koristeći se privatnim vezama i osobnim odnosima, oslanjajući se na “žensku intuiciju” ili “žensku lukavost”, koje Zagorka često ističe kao legitimna sredstva opravdanog otpora.

Kada pak djeluju u javnoj sferi, potrebna im je zaštita muških likova, najčešće njihovih sadašnjih ili budućih odabranika, ili se moraju na neki način zamaskirati, prebući u sluškinju, pripadnicu niže klase, ili pak u muškarca. Mogu li se takve taktike čitati kao “ženske”, uvjetovane društveno podređenim položajem žena i drugih marginaliziranih skupina? I kakav je doseg tih taktika koje se neminovno zbivaju “unutar” moći, kako u Zagorkinim romanima, tako i u svakodnevicu? Jesu li ovdje posrijedi Foucaultove “nepostojane i prolazne točke otpora” i potvrđuju li one u krajnjoj liniji samo nemoć onih koje ih upošljavaju?

Ili se možemo nadati, kako to smatra Alan Sinfield, da revolucionarna promjena, premda rijetka, “obično ovisi o prethodnom nakupljanju malih lomova”?

Umiču li svakodnevne taktike - kao življene prakse i djelovanja - kontroli, dominaciji i sistemskim strategijama (de Certeau) ili su pak puko mjesto ostvarenja ekonomske logike tržišta (Lefebvre)? Koliko se one tiču seksualnosti i reproduktivnih prava žene te kako se manifestiraju? Kako čitati Foucaultovu tvrdnju da gdje postoji moć, postoji i otpor s obzirom na kritike koje upozoravaju na problematičnost subverzivne akcije? Kako kritički i praktično nastaviti socijalni i politički emancipacijski angažman nakon sličnog dojma o iznimnoj teškoći umicanja strukturi u teoriji Pierrea Bourdieua? Mogu li se svakodnevne subverzivne taktike, te kulturno-umjetničke prakse smatrati djelatnim kanalima otpora ili su i one zaražene ekonomskom logikom kapitala? Može li se Althusserova teorija ideologije i dalje uspješno koristiti u analizi suvremenog društva i kulture? Što u smislu značenja simboličke moći i uloge kulture može ponuditi teorija hegemonije (cf. Gramsci; Laclau i Mouffe)? Koliko su spomenuti termini kadri obuhvatiti regresivne procese koji su danas na djelu u hrvatskom društvu, te kako se feministička teorija i praksa postavljaju prema uznemirujućim indicijama fašizacije i militarizacije društva i njihovim rodnim reperkusijama? Je li 100 godina nakon Prvog svjetskog rata, 70 godina nakon Drugog svjetskog rata i 20 godina nakon posljednjeg rata u Hrvatskoj takozvana tiha većina mogući kovač kulturnog otpora ili okrilje pogubnog ravnodušja prema sveprotežnosti nasilja? Otvara nam se ovdje prostor i za analizu kulturnog nasljeđa ratovanja.

Želeći pokrenuti kritički dijalog oko ovih, ali i drugih povezanih tema i pitanja, s jedne strane propitujemo dosege utjecaja društvene moći, te s druge pažnju poklanjamo cijelom nizu mogućih praksi i djelovanja usmjerenih pružanju otpora odozdo.

| DANI MARIJE JURIĆ ZAGORKE 2015.

| Književno-znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem

PRAKSE, TAKTIKE I STRATEGIJE RODNOG OTPORA

| Zagreb, 20.-21. studenog 2015.

PROGRAM**PETAK_20.11.2015._MEMORIJALNI STAN MARIJE JURIĆ ZAGORKE/
CENTAR ZA ŽENSKÉ STUDIJE, DOLAC 8**

9:00 | Dani Marije Jurić Zagorke: književno-znanstveni skup
s međunarodnim sudjelovanjem, registracija sudionika/ca

9.30-9.40 | **Otvaranje skupa Rada Borić**

9.40-10.00 | **Promocija e-zbornika Sandra Prlenda**

10:00-10:45 | **Predsjedava Maša Grdešić**

Martina Findrik i Ana Pavlić: „Ženske demonstracije“ 1903. godine
Biljana Oklopčić i Lucija Saulić: *Negativka (the Bitch)* kao strategija
rodnog otpora u djelima Marije Jurić Zagorke

Maja Adžija: Budućnost i zbilja – Crveni ocean Marije Jurić Zagorke,
satira, utopija ili predskazanje

10:45-11:15 | Diskusija

11:15-11:45 | Pauza za kavu

11:45-12:30 | **Predsjedava Lidija Dujčić**

Anisa Avdagić: Taktike rodnog otpora: Zagorka u Bosni i Hercegovini
Daria Mrkus: O pristojnom i nepristojnom vladanju kao mogućnostima
otpora: Marija Jambrišak i Marija Jurić Zagorka

Josipa Dragičević: „Titanski i oslobođeni Ja“ – Poezija Milke Pogačić

12:30-13:00 | Diskusija

13:00-14:30 | Pauza za ručak

- 14:30-15:30 | **Predsjedava Anita Dremel**
Ana Tomljenović: Feminizam i „diskurs gospodara“
Aleksandar Puhek: Rodne razlike u matematičkim sposobnostima: udžbenički standard, empirijske mjere diskriminacije i administrativni instrumenti za uklanjanje razlika
Petar Odak: Nemogućnost biseksualnosti kao granica identitetskih politika
Lea Horvat: Sa zrnom soli: tri taktike rodnog otpora u kuhinji
- 15:30-16:00 | Diskusija

▮ SUBOTA_21.11.2015._MEMORIJALNI STAN MARIJE JURIĆ ZAGORKE/CENTAR ZA ŽENSKU STUDIJE, DOLAC 8

- 10:00-10:45 | **Predsjedava Lada Čale Feldman**
Francesca Maria Gabrielli: *Il nostro sesso è perfetto*: posvetna poslanica kao mjesto rodnog otpora ili o feminističkom angažmanu dubrovačke kasno-renesansne spisateljice Marije Gundulić
Ana Zbiljski: Obiteljsko nasilje nad ženama u prvoj polovici 18. stoljeća u Banskoj Hrvatskoj – slučaj Marijane Frajt (1751./1752.)
Dubravka Zima: Nevidljiva adolescentica: o otporu u dječjoj i adolescentskoj književnosti
- 10:45-11:15 | Diskusija
- 11:15-11:45 | Pauza za kavu
- 11:45-12:30 | **Predsjedava Renata Jambrešić Kirin**
Vildana Pečenković i Nermina Delić: Od Larve do leptirice i/ili Da li je moguće prekinuti začarani Krug?
Zlatan Delić: Žensko književno stvaralaštvo u BiH – ka alternativnim politikama kanonizacije
Ajla Demiragić: Prikazi ratne svakodnevnice u narativima bosanskohercegovačkih spisateljica
- 12:30-13:00 | Diskusija

PROGRAMSKI ODBOR SKUPA:

dr.sc. Lada Čale Feldman, dr.sc. Lidija Dujčić, dr.sc. Anita Dremel,
dr.sc. Maša Grdešić, dr.sc. Renata Jambrešić Kirin, mr.sc. Sandra Prlenda,
mr.sc. Rada Borić i mr.sc. Ana Pavlič

PETAK_20.11.2015._MEMORIJALNI STAN MARIJE JURIĆ ZAGORKE / CENTAR ZA ŽENSKÉ STUDIJE, DOLAC 8

-

MARTINA FINDRIK I ANA PAVLIĆ | ZAGREB | „Ženske demonstracije“ 1903. godine

|

Rad se temelji na istraživanju koje se bavi prvim “ženskim demonstracijama”, odnosno okupljanjem žena na Markovu trgu 30. travnja 1903. Prosvjed je uslijedio nakon rekvijema za pokojnog Ivana Pasarića i on se interpretira kao prve ženske demonstracije, čija je organizacija pripisana Mariji Jurić Zagorki. Želimo predstaviti ulogu žena u ovim demonstracijama, te istražiti Zagorkinu ulogu u njima. Polazište istraživanja su Zagorkine autobiografije. U svojim životopisima opisuje okupljanje žena 1903. godine na Markovu Trgu, ali opisi variraju. Varijacije se mogu objasniti tipičnim ograničenjima ovog tipa izvora; nastaju godinama nakon događaja, a osoba koja piše radi to iz svoje perspektive. Opise treba uzeti uz rezervu i komparirati s ostalim izvorima. Istraživanje je nadopunjeno vijestima iz novina koje su u to vrijeme izlazile u Zagrebu, ali i u ostalim gradovima (*Obzor, Narodne novine, Hrvatska misao, Slobodna riječ, Glas naroda, Hrvatski narod, Prijatelj naroda, Svjetlo, Osvit, Novi list*). Korištenje novina kao izvora za opise zbivanja toga razdoblja, otežano je činjenicom kako je riječ o jednom od najtežih razdoblja cenzure novinarstva, što uvelike utječe na vijesti koje se mogu prenijeti i detaljnost opisa.

O demonstracijama postoji i fotografska zbirka koja se čuva u Muzeju Grada Zagreba koju ćemo koristiti u izlaganju.

-

BILJANA OKLOPČIĆ I LUCIJA SAULIĆ | OSIJEK | *Negativka (the Bitch)* kao strategija rodnog otpora u djelima Marije Jurić Zagorke

|

Utemeljeno na feminističkom čitanju teorije arhetipa Carla Gustava Junga, naše izlaganje pronalazi prakse, taktike i strategije rodnog otpora analizirajući negativni ženski lik (*the Bitch*) u književnom opusu Marije Jurić Zagorke. Propitivanjem ženskih arhetipa (majka, hetera, amazonka i medij) te dekonstruiranjem društvenih i kulturnih mitova o ženama (mit o ženskoj solidarnosti, mit o ženskoj društveno-političkoj nekorumpiranosti te mit o ženskoj pasivnosti), negativka (*the Bitch*) odbija, parafrazirajući Luce Irigaray i Helene

Cixous, biti od uporabne vrijednosti za muškarca te živjeti u ženstvenoj tišini. Ona propituje postojeći društveni i kulturni poredak. Zagorkin romaneskni opus udomljuje negativne ženske likove koji mogu biti opisani pojmovljem kategorije *the Bitch*. I dok su neki prisutni samo kao jedan od kotačića u fabularnim spletoivima Zagorkinih romana, kraljica Elizabeta Kumanka (*Plameni inkvizitori*), barunica Katarina Lehotska (*Tajna Krvavog mosta*) te trio grofica Alma/Julia Auersperg, grofica Jelisaveta/Julija Čikulini i kontesa Terka Nadaždi (*Grička vještica*) ženski su likovi, koji su, kao utjelovljenje „ženske zlobe“, ne samo bezuvjetno nužni za razvoj fabula *Plamenih inkvizitora*, *Tajne Krvavog mosta* i *Gričke vještice* nego i Zagorkina strategija rodnog otpora par excellence. Analizom i interpretacijom postupaka, razmišljanja i osjećaja Elizabete Kumanke, Katarine Lehotske te tria Auersperg-Čikulini-Nadaždi, ali i Zagorkinih narativnih metoda, naše će izlaganje pokušati dokazati kako su, između ostalog, neki Zagorkini negativni ženski likovi jedna od strategija rodnog otpora u njezinu književnom opusu.

-

MAJA ADŽIJA | ZAGREB | **Budućnost i zbilja - Crveni ocean Marije Jurić Zagorke, satira, utopija ili predskazanje**

|

Borba i otpor prisutan je u radu Marije Jurić Zagorke na svim razinama. U njezinom novinarskom radu, književnim djelima i samome životu. Ona jest utjelovljenje otpora. U svome djelu “Crveni ocean” koji je izlazio u sklopu Jutarnjeg lista od 2. srpnja 1918. do 23. srpnja 1919., a ove je godine prvi put objavljen cjelovito, kao roman u dva toma, iznosi smjele ideje o kraju svih ratovanja, nadahnut izumima Nikole Tesle. Oktobarska je revolucija, pak, bila poticaj za zamišljanje pravednijeg društva, i u rodnom i u klasnom smislu. Te, 1918. godine u svijetu su djelovali James Joyce, Vladimir Majakovski, Bertolt Brecht, Luigi Pirandello, Tristan Tzara, Heinrich Mann. Iste je godine Oswald Spengler objavio svoju knjigu “Propast Zapada”, a Hrvati su jurili kao “guske u magli.”

Iako je napisan punih šest godina prije “metagenetičkog” romana Milana Šufflaya “Na Pacifiku 2255” i, zanimljivo, stotinu godina nakon “Frankenstein” Mary Shelley, još ćemo jednom analizirati satiričke, znanstveno - fantastične i utopijske elemente Zagorkinog romana i odgonetnuti koliko korespondiraju s današnjim trenutkom i je li utopija krajnji pokušaj ljudskog otpora? Više od stotinu godina od početka Velikog rata koji je trebao stati na kraj svakom obliku ratovanja, iz ovog književnog predloška koji nam služi kao “najbogatiji izvor dokumentacije za sinkronijsku i dijakronijsku analizu ideja, poimanja i ponašanja ljudi” (Poyatos, 1988) pokušat ćemo iščitati zbilju onoga vremena i odgovoriti na pitanje kakva je naša današnja zbilja, je li se promijenio odnos prema želji o prestanku svakog ratovanja, u vrijeme kad se način ratovanja promijenio i mogućnost terorističkih napada dio je naše svakodnevice? Postoji

li danas mogućnost za otpor i kakav bi on bio? Što nam utopija znači danas? U kojoj je mjeri moguća i je li ona tek puki “plan za društvo koje funkcionira mehanički” (Berneri, 1982) i može li se materijalizirati izvan fikcije u “političkoj i socijalnoj misli?” (Sargisson, 1996).

-

ANISA AVDAGIĆ | TUZLA | Taktike rodnog otpora: Zagorka u Bosni i Hercegovini

|

U fokusu ovoga rada/izlaganja su književni tekstovi Marije Jurić koje je, pod pseudonimom Zagorka, objavila u bosanskohercegovačkom časopisu *Nada: Čiji?* (5/1899, 16, 251), *Zagorska žena*. Crtica. (7/1901, 21, 321-322) i *Što žena umije*. Gluma u I činu. (7/1901, 7, 104-106; 8, 119-122). I ovi rani Zagorkini književni tekstovi, a njen prvi dramski rad, *Što žena umije*, otvorenije nego dvije navedene kratke priče, zagovaraju potrebu, nužnost, ali i pravo pojedinke da razvija i pruža specifične taktike otpora brojim ograničenjima podređenog društvenog položaja žene. No, spomenuti Zagorkini tekstovi u javnu sferu, i još važnije u pisanu kulturu (Bosne i Hercegovine), uvode ili dalje razvijaju i drugačije postavljena pitanja o privatnosti žene, detabuiziraju pitanja koja podižu svjesnost o realnosti rodne/društvene margine i koja nadilaze reprezentiranje taktičkog lukavstva žena u bračnim odnosima ili na društvenom polju (a o kojima se već progovaralo i u bosanskohercegovačkoj kulturi usmenosti). S obzirom na to da su spomenuti tekstovi objavljeni u bosanskohercegovačkom časopisu, za bosanskohercegovačku čitateljsku publiku, prije svega, te s obzirom na izrazitu društvenu funkciju ondašnje časopisne/književne produkcije – činjenicu da su se časopisi na svojim stranicama hvatali u koštac s nekim od najvećih društvenih problema/pitanja, sugerirali odgovore ili otvoreno zastupali određene režime istine – u ovome radu se pokušava mapirati Zagorkin doprinos bosanskohercegovačkom kulturnom kontekstu u promišljanju roda i rodnog otpora, kao važnog društvenog pitanja (zbog preplitanja nacionalnih i rodnih politika), i posebno u poređenju s književnim tekstovima/doprinosu drugih hrvatskih ili srpskih autorica koje su saradivale s bosanskohercegovačkim časopisima na prelazu 19. u 20. stoljeće.

-

DARIA MRKUS | ZAGREB | O pristojnom i nepristojnom vladanju kao mogućnostima otpora: Marija Jambrišak i Marija Jurić Zagorka

|

Prema Norbertu Eliasu, kontrola i modeliranje nagona, afekata i ponašanja u uljudne manire i konvencionalne oblike ophođenja ključni su aspekti procesa civilizacije, ali i među najtemeljnijim i najtemeljitijim načinima postizanja društvene kontrole. Popularna djela o manirama s preskriptivnim namjerama (étiquette, bonton) funkcioniraju prvenstveno kao deskripcija – svjedočanstva o načinima na koje je društvo u datom povijesnom trenutku nastojalo

kondicionirati vladanje svojih članova i članica. Ujedno, u 19. stoljeću ona počinju poprimati specifičan ton uslijed znatnih socioekonomskih promjena, ali i sve većeg istupanja žena u javnu sferu. Djelo *O pristojnom vladanju* u svim životnim prilikama Marije Jambrišak ide u prilog tezi teoretičara Michaela Curtina kako je u tom razdoblju jedna od ključnih tema priručnika za dobro vladanje socijalizacija žene u damu, čiji je manevarski prostor vezan za dom, ali se također otvara spram tržišta. Pa iako i sama autorica, poznata po javnim istupima za ženska radnička prava, u navedenom djelu u većini ponavlja i zagovara standardna onodobna ograničenja za žensko ponašanje, istovremeno zastupa smjerno rafiniranje vladanja kao svojevrsnu mogućnost borbe za što bolju poziciju žene unutar za nju predviđenih društvenih okvira. Ta se strategija može odmjeriti spram one neposlušna, nedoličnog ponašanja i malih privatnih otpora koju je putem fikcionalnih istupa Zlate, protagonistice Male revolucionarke i suvremenice čitatelj(ic)a kojima se obraća Marija Jambrišak, zabilježila Marija Jurić Zagorka.

-

JOSIPA DRAGIČEVIĆ | ZAGREB | Naslov izlaganja: »Titanski i oslobođeni Ja« – Poezija Milke Pogačić

|

U okviru društveno-kritičarske pozicije koju je Milka Pogačić (1860.–1936.) zauzimala u javnom djelovanju posebice je važan njezin angažman u pitanjima obrazovanja žena i njihovoga ravnopravnoga pozicioniranja u društvu kao i borba za prava učiteljica potaknuvši time i osnivanje više institucija i organizacija (npr. Zemaljska viša djevojačka škola kućanskog smjera, Klub učiteljica, Udruga učiteljica kraljevina Hrvatske i Slavonije), a svijest o potrebi za društvenim promjenama u značajnoj je mjeri našla odraz i u njezinom književnom radu.

U književnosti se Milka Pogačić javlja krajem 70-ih godina 19. stoljeća objavljujući pjesme i pripovijetke većinom u Viencu, a književnom radu ostaje posvećena do kraja života, u najvećoj mjeri okrenuta dječjoj književnosti. U periodici sudjeluje priložima različitog sadržaja, te njezina bibliografija broji preko 350 jedinica. U izlaganju će pozornost biti usmjerena na njezine dvije objavljene knjige pjesama (Pjesme, 1885; Pjesme, 1912).

Prva zbirka Milke Pogačić iz 1885. nezasluženo je zanemarena u hrvatskoj književnoj historiografiji iako spada među uspješnije poetske izričaje književno-stilskoga razdoblja realizma, s novim temama i motivima u hrvatskoj poeziji, te mjestimice izrazito istaknutim društveno-kritičarskim angažmanom, a zbog ženskoga lirskoga subjekta dotada nepoznatoga u hrvatskoj književnosti – aktivnoga, buntovnoga, samosvjesnoga i glasnoga – u prvoj zbirci poezije Milke Pogačić treba tražiti začetke hrvatskoga ženskoga pisma. Druga zbirka, objavljena gotovo tri desetljeća kasnije, u formalno-stilskom i tematskom smislu uvelike se oslanja na prethodnu zbirku i u trenutku objavljivanja ne predstavlja značajniji prinos tadašnjoj hrvatskoj poeziji, no u izlaganju će se promotriti u kontekstu

izrazito oštre recenzije A. G. Matoša (Hrvatsko kolo, 1912, 475–477) posebice tvrdnji da je Milka Pogačić pokazala nečuvenu umišljenu snagu i nadljudsko samopouzdanje, te zaključka kako je objavljivanje knjige tek primjer starije feminističke literature, a poezija »lirska poza fingirane muške energije«.

-

ANA TOMLJENVIĆ | ZAGREB | Feminizam i „diskurs gospodara“

|

Iako se histeričarku uvriježilo promatrati kao istaknutu figuru ženskog otpora patrijarhalnom poretku, feministička teorija s oprezom pristupa zamislama o subverzivnom potencijalu histerije. Rijetke pohvale histeriji kao strategiji otpora – koju primjerice ispisuje u svojim tekstovima H. Cixous – svjedoče o uvijek teorijski izazovnom pokušaju da se povežu feministička i psihoanalitička teorija. Potonja naime uzdiže histeriju na razinu jednog od četiri diskursa, sagledavajući pritom diskurs histerije kao suprotnost diskursu gospodara. Dok se feministička teorija ograđuje od histerije kao modela buntovništva, Lacanova psihoanalitička teorija u mnogome se priklanja histeričkim rješenjima. Konstatirajući sa žalom da feminizam nije nastavio putem koji su zacrtale histeričarke, u psihoanalitičkim studijama zatječemo tvrdnju da se feministička teorija pretvorila u diskurs gospodara (Bracher, 1993,58). Budući da je riječ o prigovoru koji nipošto nije uzgredan i koji predmnijeva kritiku ne toliko feminističkih „revolucionarnih ciljeva“ (ibid.) već prije svega njezinih teorijskih pristupa, u radu ću postaviti pitanje što podrazumijeva zamisao da se feminističko promišljanje otpora vrati histeričkoj matici.

-

ALEKSANDAR PUHEK | ZAGREB | Rodne razlike u matematičkim sposobnostima: udžbenički standard, empirijske mjere diskriminacije i administrativni instrumenti za uklanjanje razlika

|

Djevojčicama bolje ide čitanje, dječacima bolje ide matematika. Tako bi se mogla sažeti kako svakodnevna, tako i institucionalna mudrost. Unutar ovog rada ću prikazati jedan način djelovanja protiv ovog ustaljenog stava, zadan mojim radnim ugovorom nastavnika fizike u javnoj školi u Republici Hrvatskoj. Naime, slični stavovi su prisutni kako u srednjoškolskim udžbenicima, tako i u pitanjima na državnoj maturi iz psihologije, te učenice/i usvajaju stereotipne stavove o vlastitim sposobnostima tijekom redovnog školovanja, u suprotnosti s važećom Konvencijom o uklanjanju svih oblika diskriminacije protiv žena. Ovdje ću prikazati metodologiju rada u okviru nedavno uvedene međupredmetne aktivnosti Građanski odgoj i obrazovanje, koju sam proveo unutar svojeg predmeta u prošloj školskoj godini. Unutar nje, učenice/i su se imali priliku a) upoznati se s diskriminacijom žena u znanosti u prošlosti, te definirati svoj stav

o diskriminaciji b) kroz samostalno razmišljanje na temelju upitnika, i c) kroz raspravu u razredu. Ovakav način rada može pomoći uklanjanju stereotipnih stavova korištenjem tehnika demokratske rasprave na temelju znanstvenih istraživanja. Opisat ću dalje svoj stav o tome kako su mjerene razlike u matematičkom uspjehu između djevojčica i dječaka zapravo empirijska mjera diskriminacije, a ne prirodna urođenost, te ću opisati nekoliko administrativnih instrumenata koji bi mogli biti korišteni za uklanjanje mjerene diskriminacije. Konačno, opisat ću reakcije odgovornih u odgojnom i obrazovnom procesu na prijavu primjećenih stereotipnih sadržaja.

-

PETAR ODAK | ZAGREB | Nemogućnost biseksualnosti kao granica identitetskih politika

|

Tijekom izlaganja propitivat ću ograničenja i slijepe pjege identitetskih politika, te u skladu s time nastojati detektirati neuralgične točke za stvaranje alternativnih teorijskih i aktivističkih pozicija. Nakon što posvetim nužno vrijeme problemu prešućivanja biseksualnosti na ključnim mjestima queer teorije (Foucault, Butler), zatim i aktivističkog preskakanja biseksualnosti u svrhu rastuće političke moći drugih rodno-manjinskih kategorija, odnosno prepoznavanju činjenice da i margina (Q) ima svoj centar (u prvom redu G) i periferiju (BT, donekle i L), usmjerit ću se na samo pitanje identiteta kao političke kategorije. Ispitat ću i neke točke reprezentacije biseksualnosti u zapadnoj kulturi (mit o Narcisu) te pogledati kakve posljedice one imaju po pitanje "nemogućnosti biseksualnosti", odnosno kakve efekte nataloženi kulturni sadržaji generalno imaju po kategoriju identiteta kao političkog alata. Pokušat ću objasniti zašto, unutar društva duboko prožetog rodno-spolnim binarizmom, biseksualni identitet naprosto ne može postojati, ali i zašto je to zapravo odlična startna pozicija za prokazivanje sve problematičnosti politika identiteta. Tvrdim da bi biseksualna pozicija trebala inzistirati na svojoj nesvodivosti na konkretan politički token i time destabilizirati sam koncept identiteta koji se, makar i startao kao koristan mobilizacijski alat, uvijek na kraju pretvara u opresivnu kategoriju, kako prema onom što isključuje, tako i prema onom što u sebe uključuje. Biseksualna pozicija stoga bi trebala stalno stvarati probleme, inzistirati na svojoj prisutnosti ne kao identiteta, već kao njegove nemogućnosti. To bi trebao biti smjer njenog otpora, umjesto dosadašnjeg inzistiranja na polaganju prava na identitet. Takva biseksualna pozicija otvara mogućnost ne samo političkog probitka za sebe, već i mogućnost destabiliziranja opresivnih kategorija na široj društvenoj razini. Ako je prisutna, ali neuhvativa, tvrdoglava, ali identitetski nesvodiva, biseksualna pozicija ultimativna je nevolja s rodom.

-

Kuhinja i kuhanje stereotipno se smještaju u domenu ženskosti i često se otpisuju kao utočišta neotradicionalizma. Mogu li i konteksti s uračunatom rodnom asimetrijom biti mjestom otpora patrijarhatu i kapitalizmu?

U prvom će se dijelu razmatrati „kuhinjske katastrofe“ kao jedna od taktika denaturalizacije veze između žena i kuhinje. Na primjerima poput Kitchen Frenzy (fotografskog projekta Anne Blume iz 1986. godine), opusa Meret Oppenheim i tekstualnog oblikovanja lika Grady McNeill iz teksta *Summer Crossing* Trumana Capotea pokazat će se sprega između modernističkih postupaka (očuđenje, nadrealistička distanca od predmeta, dadaističko uživanje u destrukciji) i feminističkog odbijanja „kuhinjskog zatvora“. Ludička nespretnost i preokretanje stereotipa dobre domaćice naglavačke osnovni su mehanizmi za podrivanje simbioze između žena i kućanskih poslova.

Drugi dio bavit će se vezom između roda i alternativnih, društveno kritičnih prehrambenih režima. Zašto su žene i/ili LGBTIQ* zajednica nadzastupljene/i u gastroaktivističkim inicijativama poput veg(etarijan)anstva i zagovaranja organske hrane? Diskurzivne taktike otpora nehumanim radnim uvjetima, patnji životinja i na profit orijentiranoj prehrambenoj industriji analizirat će se na primjerima recentnih food blogova i reformističkih figura poput Alice Waters, kalifornijske ambasadorice organske i lokalne hrane.

Treći je razmatrani aspekt dominacija žena u novim ekonomskim strukturama koje pretvaraju amatersko kuhanje i obavljanje kućanskih poslova u profitabilnu profesiju u obliku food bloga, ugovora za kuharice i sl. Otpor tradicionalnoj kuharskoj nomenklaturi u kojoj dominiraju muškarci razmatrat će se kao mogućnost ženskog ekonomskog osnaživanja, građenja karijere. Navedene mogućnosti otpora valja uzeti sa zrnom soli. Kuhinjske katastrofe sadrže dozu aristokratskog razbacivanja hranom i modernističkog zavora pred svakodnevicom. Alternativni prehrambeni režimi često se pretvaraju u socijalno neosjetljive privilegirane otoke. Gastronomske blogerice redovito su pogodeno prekarim, nesigurnim radnim uvjetima koje kapitalističko tržište zavodljivo prezentira kao fleksibilnost. Sve tri izabrane taktike „kuhinjskog otpora“, iako pružaju emancipatorski potencijal, istovremeno su i duboko ambivalentnog političkog naboja.

-

-

FRANCESCA MARIA GABRIELLI | ZAGREB | *Il nostro sesso è perfetto*: posvetna poslanica kao mjesto rodnog otpora ili o feminističkom angažmanu dubrovačke kasnorenesansne spisateljice Marije Gundulić

|

Polemički intonirana posvetna poslanica koju dubrovačka plemkinja Marija Gundulić piše u srpnju 1582. godine kao predgovor djelu *Discorsi sopra le Metheore d'Aristotele* svojega muža, filozofa i polihistora Nikole Vitova Gučetića, prvi je tekst iz ženskoga pera u hrvatskoj književnosti koji se, po mojemu mišljenju, može definirati kao feministički. Autorica se služi liminalnim paratekstualnim okvirom kako bi suprugov prirodnofilozofski dijalog posvetila svojoj znamenitoj i učenoj prijateljici Cvijeti Zuzorić, čiju hvalu izražava u neoplatonističkom duhu. Marija Gundulić naslovljenicu međutim ne prikazuje isključivo u konvencionalnoj funkciji zaštitnice matičnoga teksta, nego i kao žensku figuru kojoj je i samoj potrebna zaštita, budući da je žrtva diskriminacijskog napada dubrovačke zajednice. Obranom Cvijete Zuzorić od "zavidnih" stanovnika Grada Marija Gundulić se u ime ženske solidarnosti hrabro suprotstavlja mitotvornim predodžbama o harmoničnom društvenom poretku Dubrovačke Republike koje promiče vladajuća elita, što najvjerojatnije uzrokuje odluku da se prvo izdanje knjige (1584.) žurno povuče. Obrana pojedinačne žene prerasta nadalje u obranu cjelokupnoga ženskog roda, što je autorica artikulira u skladu s topikom humanističko-renesansne debate o ženi i ženskome (*querelle des femmes*), pritom se poglavito oslanjajući na argumentaciju kojom njezin muž zagovara tezu o intelektualnoj premoći žena nad muškarcima u posvetnoj poslanici što popraća njegove neoplatonističke dijaloge na temu ljepote i ljubavi, a u kojima se, valja istaknuti, Cvijeta Zuzorić i Marija Gundulić pojavljuju kao jedine sudionice filozofski zahtjevne dijaloške rasprave. Prilog razmatra suodnos navedenih posvetnih poslanica dvaju supružnika te nastoji osvijetliti pomnu retoričku strategiju kojom Marija Gundulić u svojem tekstu konstruira te istovremeno dekonstruira eholičan odnos s tekstom Nikole Vitova Gučetića. Naime, obrana iz ženskoga pera suptilno raskrinkava tehniku paradoksa na kojoj počiva obrana žena iz muškoga pera, te na taj način ostvaruje puni feministički potencijal svojega emancipacijskog prikaza žene i ženskoga.

-

ANA ZBILJSKI | ZAGREB | **Obiteljsko nasilje nad ženama u prvoj polovici 18. stoljeća u Banskoj Hrvatskoj – slučaj Marijane Frajt (1751./1752.)**

Iz hrvatske je ranonovovjekovne povijesti sačuvan relativno mali broj izvora koji pružaju uvid u svakodnevicu žena. Još je manji broj onih u kojima žene progovaraju same o svom životu i iskustvu. Jedan od izvora iz kojih možemo ponešto saznati o ovoj problematici jesu inkvizicijski spisi. Iako su vezani uz progone vještica, ovi izvori indirektno nude mnoštvo podataka o ženskom iskustvu i svakodnevici.

U ovom ću se izlaganju usredotočiti na jedan aspekt tog iskustva – nasilje nad ženama unutar obitelji. Naime, stoljećima je fizičko kažnjavanje žene od strane supruga ili starijih članova obitelji bila općeprihvaćena društvena pojava. Inkvizicijski spisi povremeno nude podatke o zlostavljanju žena, međutim, samo u iskazima optuženih žena s torture. Upravo je zato zanimljiv zapis iz 1751./1752. godine sa suđenja Mari Vugrinec, Magdi Brcković, Mari Brukec i Mari Fućkan, u kojemu svjedokinja i tužiteljica Marijana Frajt optužuje supruga, svekrvu, svekra i sluškinju za vještičarenje. Naime, iz spisa je vidljivo da je glavni Marijanin problem zlostavljanje od strane optuženih osoba, te stoga želim propitati tezu o mogućem Marijaninom iskorištavanju progona i suđenja vješticama u svrhu bijega od obiteljskog nasilja.

DUBRAVKA ZIMA | ZAGREB | **Nevidljiva adolescentica: o otporu u dječjoj i adolescentskoj književnosti**

Predmet je rada pojam nevidljive adolescentice koji se odnosi na status lika adolescentice u dječjoj i adolescentskoj književnosti, analiziran i interpretiran na primjerima teksta Zore Ruklić. Autorica 1938. objavljuje dječju/adolescentski roman *Iz dnevnika jedne djevojčice*, koji se u dosadašnjoj oskudnoj povijesnoj refleksiji adolescentske književnosti apostrofira kao jedan od prvih tekstova koji u prvi narativni plan stavljaju lik adolescentice. No tekst se pokazuje višestruko zanimljiviji nakon što je 1983. godine u Radu JAZU u redakтури Marijana Matkovića objavljena integralna verzija romana, koja se u paratekstualnoj sugestiji interpretira kao autentični autoričin dnevnik iz razdoblja 1911. i 1912. godine, kada je autorica kao gimnazijalka aktivno sudjelovala u ilegalnoj organizaciji pod nazivom Stenjevačka republika te bila čvrsto prijateljski povezana s atentatorom na bana Cuvaja Lukom Jukićem. U tome se smislu dvije verzije istoga teksta iščitavaju u kontekstu predodžbe o nevidljivome adolescentskome buntovništvu, kao i u kontekstu rodnoga otpora. Otpor u ovome slučaju, međutim, nije samo rodno konotiran, nego i dobno, te je u radu naglasak na oba ta aspekta otpora.

VILDANA PEČENKOVIĆ I NERMINA DELIĆ | BIHAĆ | Od Larve do leptirice i/ili Da li je moguće prekinuti začarani Krug?

U bosanskohercegovačkoj književnosti kontinuitet ženske romaneskne prakse javlja se dosta kasno, sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Razlozi diskontinuiteta i šutnje više od pola stoljeća, nastale između Nafije Sarajlić, prve bošnjačke prozne spisateljice i Bisere Alikadić, prve romansirerke su višestruki. Prvi roman Alikadićeve Larva, izazvao pozornost, ne samo činjenicom da je riječ o prvom romanu u bošnjačkoj književnosti kojeg je napisala žena, već i time što tematizira istinu ženskog bića, njenu erotsku žudnju, seksualnost i autentičnost. Alikadićeva, nevidljiva pjesnikinja, zakoračila je u dotadašnji muški književni kanon legitimirajući vlastito/žensko pravo na razliku, a Eva, junakinja njenih romana, narušila je stereotipne predstave o ženskom subjektu u čvrstom sistemu rodni uloga. U radu se propituju i otkrivaju strategije i taktike rodnog otpora autorice ali i junakinje romana i načini na koje književnost i sama postaje ključna tačka otpora i bunta muškoj dominaciji u patrijarhalnoj sredini.

-

ZLATAN DELIĆ | SARAJEVO | Žensko književno stvaralaštvo u Bosni i Hercegovini – ka alternativnim politikama kanonizacije književnosti

Prilikom eksplikacije ženskog književnog stvaralaštva u BiH, osim prikaza historijskog kontinuiteta razvoja „ženske“ književnosti, slijedit će se i problemski pristup čime će se istaknuti strategije subvertirajućih otpora kako u javnom djelovanju tako i u prekoračivanju determinirajućih granica rodni uloga u književnim djelima. Emancipatorne strategije njihovih otpora se artikuliraju kontinuitetom pisanja, problematizacijom patrijarhalnih konstrukcija ženskoga subjektiviteta, javnim djelovanjima i osvajanjima prostora slobode, strategijama bilježenja vlastitog stvaralaštva i ujednjivanja u borbi protiv marginalizacije koja prikazuju da su, čak uz sve patrijarhalne napore hegemonog kanona da se ženska književnost zaboravi ili banalizira, književnice uspjevale narušavati takve prakse kanonizacije i sopstvenim književnim djelima su nastojale ostati zabilježene. Iako su se književni kanoni u BiH konstituirali negirajući angažman književnica, to nije moglo zaustaviti i dokinuti njihov rad, subvertirajuće politike toga rada, niti književno-umjetničku vrijednost njihovih poetika, kako nekad tako i danas. U postjugoslavenskoj BiH upravo književnice pišu ponajviše kritičnu i emancipatornu književnost, problematizirajući ideološke datosti na najizravniji način, a istovremeno otvoreno i eksplicitno potražuju glas kako za žene, tako i za druge marginalizirane skupine. Takve strategije ženskog književnog stvaralaštva predstavljaju jasno artikuliran otpor književnom kanonu koji čak i dvadeset godina nakon završetka rata u BiH, književnost još uvijek sistematizira po krvim zrcima i na osnovu etnički čistih prostora.

-

AJLA DEMIRAGIĆ | SARAJEVO | Prikazi ratne svakodnevnice u narativima bosanskohercegovačkih spisateljica

Sve do konca 90-tih godina 20. stoljeća pod odrednicom ratne književnosti u regionalnom, ex Jugoslovenskom kontekstu, bili su podvođeni samo oni narativi, koji prvenstveno, ako ne i isključivo, opisivali dešavanja na bojišnici. Takvo kruto određenje ratne književnosti kreiralo je referencijalni okvir ratnog iskustva utemeljenoga isključivo na vojničkom iskustvu rata. Na ovaj način militarizirano iskustvo rata ne samo da je definiralo okvir za književno-teorijsku odrednicu ratne književnosti, već je proizvelo i problematična kulturalna značenja rata. Ujedno su se, stavljanjem naglaska na samo jedan vid iskustva, najprije potiskivala, a potom u cjelosti brisala iz javnog pamćenja perspektive 'ostalnih', kao i predodžbe rata utemeljene na iskustvima žena, djece i starijih osoba. Narativiziranjem bitno drugačijeg ratnog iskustva svakodnevnice, poput iskustva koje su u svojim prikazima posljednjeg rata u BiH ponudile spisateljice, otvara se mogućnost ne samo za književno-teorijsko proširenje odrednice ratne književnosti, odnosno ratnog pisma, već i za upostavljanje nekih novih kulturalnih značenja rata i drugačijeg kulturnog pamćenja. Elaborirajući načine na koje je u odabranim narativima bosanskohercegovačkih spisateljica *prikazana svakodnevnica izvan bojišnice, te odnos nas i njih (neprijatelja)*, i ispitujući kako ti narativi *tumače nastanak i porijeklo ratnog sukoba*, kakav je njihov odnos prema motivu *moralnog duga*, te kako su u njima *prikazane ratom fiksirane rodne uloge*, u okviru izlaganja ću, u osnovnim linijama, ukazati na to kako se *žensko ratno pismo* o bosanskohercegovačkom ratu 90-ih uspostavlja kao kontra narativ naspram hegemonu kulturne produkcije odgovorne za tvorbu i perpetuiranje *velike ratne priče* kao ideološkog legitimirajućeg diskursa rata, ali i poslijeratne zbilje u BiH.

-